

Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár múltjának forrásairól két könyvtártörténet tükrében

Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár az állományába tartozó ritkaságok¹ – köztük a Magyarországon található egyetlen eredeti Mozart-levél –, valamint a barokk terem berendezése és mennyezetfreskója² révén hazánk ismertebb könyvtárainak egyike. 2018-ig 225 év telt el azóta, hogy 1793-ban megnyílt, 2019-ben pedig 220 esztendeje volt annak, hogy elhunyt Eszterházy Károly püspök (1761–1799), a gyűjtemény alapítója. A bibliotéka történetéről az elmúlt évtizedben kiadott írások közül a 2011-ben napvilágot látott könyvet, továbbá a 2013-ban megjelent két könyvtártörténet közül a téma önálló kiadványként publikált feldolgozását dr. Verók Attila már részletesen ismertette.³ A 2012-ben kiadott könyvvel azonban nem foglalkozott.⁴ Az *egri Domus Universitatis és Líceum* című 2013-ban napvilágot látott kötetben megjelent bibliotékatörténeti tanulmányról a könyv ismertetőjében ír ugyan,⁵ de nagyon elfogultan. Egyrészt ez, másrészt a témáról megjelent írások közötti eligazodás elősegítése indítottak arra, hogy a tanulmányról az idők során megfogalmazódott észrevételeimet összegezzem. Erre vonatkozólag „szeretném megerősíteni mindenkiben, hogy észrevételeimet kizárólag segítő szándékkal vetem papírra”.⁶ Minthogy a tanulmány nagyobb részben szó szerinti kivonata a 2012-ben kiadott könyvnek, a következőkben leírtak az abban megjelentekre is vonatkoznak.

Dr. Verók Attila figyelmét *Az egri Domus Univeristatis és Líceum* című kötetben napvilágot látott könyvtártörténetben⁷ a téves adatok és az alapvető hiányosságok egyaránt elkerülték.⁸ A tanulmány ugyanis más levéltári forrásokon kívül, néhány – korábban már napvilágot látott – adattól eltekintve figyelmen kívül hagyja a bibliotéka alapítójának, Eszterházy Károly püspöknek a levelezését is. Az ebből eredő téves adatokat 2015-ben tekintet-

1 Ezekre vonatkozólag lásd *Surányi Imre: Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár könyvritkaságai* című munkáját (Eger, 2009).

2 A freskóról részletesen ír *Jávor Anna: A tridentini zsinat. Johann Lucas Kracker és Josef Zach freskója az egri Líceumban. Művészettörténeti Értesítő* 1993. 3–4. sz.

3 *Verók Attila: Mi van a „Gyöngyszemek” csillogása mögött? (Kiss Péter: Az Egri Főegyházmegyei Könyvtártól a Líceumig. Gyöngyszemek Eger művelődéstörténetéből). Agria* 2011. ősz. 249–253. és *Verók Attila: A Líceum és könyvtára, mint az egri helytörténeti kutatás záloga? (Kiss Péter: A Petőfi-kézirattól az elsodort forgókupoláig. Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár és épülete, a Líceum). Agria* 2013. nyár. 255–260.

4 *Löffler Erzsébet: Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár. Eger*, 2012.

5 *Verók Attila: Eszterházy 250 (Az egri Domus Universitatis és Líceum. Oktatás, tudomány, művészet 1763–2013. Szerk.: Petersák Tivadar). Agria* 2013. ősz. 266–270. A szóban forgó tanulmány *Löffler Erzsébet: Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár. In Az egri Domus Universitatis és Líceum. Oktatás, tudomány, művészet 1763–2013. Eger*, 2013. 111–149.

6 *Verók Attila* i. m. 2013. nyár. 260.

7 *Löffler Erzsébet* i. m. 2013.

8 *Verók Attila* i. m. *Agria* 2013. ősz.

tem át,⁹ amelyek interneten is megtalálhatók a cikknek helyet adó *Agria* folyóirat elektronikus változatában.¹⁰ A levelezés mellőzése érthetetlen, mert a gyűjtemény létrehozására, XVIII. századi történetére vonatkozó leghitelesebb és legtöbb adatot megőrzött forrásról van szó.¹¹ Az abban fennmaradt könyvtártörténeti adatoknak a két munkából való hiánya azért is meglepő, mert szerzőjük mindkét írásához használta az adatokat közreadó tanulmányt.¹² Arról 2004-ben azt mondta, hogy „*korrigálja a korábban megjelent írások tévedéseit, illetve az eddig senki által nem kutatott források felhasználásával új adatokat is közöl. Itt olvashatunk először a könyvtári állomány létrehozásának korai időszakáról, [...] hogy Kracker János Lukács tridentinai zsinatot ábrázoló, a könyvtár mennyezeti freskóján látható alkotásának volt előzménye.*”¹³

Dr. Verók Attila figyelmét az alapító levelezésében található adatok hiányán kívül az is elkerülte a 2013-ban napvilágot látott tanulmányban, hogy abból hiányzik a Bibliotheca parochialis et dioeclesana 1885–1919, továbbá a Lycae aedificium 1890–1944, valamint néhány kivételtől eltekintve a Lycae bibliotheca nevű iratanyag 1804–1944 közötti részében található nagyszámú adat is.¹⁴ A hiányuk feletti elsiklása azért is meglepő, mert ezek a 2013-ban kiadott önálló könyvtártörténeti kötetben már megjelentek,¹⁵ amelyet éppen ő vett részletesen górcső alá,¹⁶ közvetlenül a tanulmányt is magában foglaló kötetéről írt ismertetése előtt.¹⁷

Dr. Verók Attila figyelmét elkerülte az is, hogy a levéltári források adatain kívül mindkét említett munkából maradtak ki korabeli nyomtatott források adatai is. Ezek közé tartozik egyebek mellett Vahot Imre 1846-ban megjelent írásából a könyvtár nyitvatartására vonatkozó rész, Gorové László 1826-ban napvilágot látott munkájából az, amit a könyvek kölcsönzéséről ír, Kubinyi Ferenc és Vahot Imre 1854-ben kiadott kötetéből a bibliotékáról megjelentek¹⁸ stb.

Dr. Verók Attila figyelmét az is elkerülte, hogy olyan adatok is hiányoznak mindkét munkából, amelyek korabeli forrásokra épülő tanulmányokban, cikkekben láttak napvilágot. Ilyen pl. Tüskés Gábornak a *Törökországi levelekről* megjelent írása, dr. Szecskó

9 Kiss Péter: Egy kutatás tapasztalatai. Az Egri Domus Universitatis és Liceum. Szerk.: *Peterscsák Tivadar*. *Agria* 2015. tél. 248–253.

10 http://www.agriafolyoirat.hu/pdf/Agria33_2015_tel.pdf

11 A levelek másolatait naptári évenként egy kötetbe kötötték. Ezeket az Egri Főegyházmegyei Levéltár őrzi.

12 Lásd mindkét könyvtártörténet irodalomjegyzékét. A szóban forgó munka Kiss Péter: Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár és az egyetemi gondolat XVIII. századi története. *Agria* XXXVII. Az egri Dobó István Vármuzeum Évkönyve. Eger, 2001. 221–253. A maga nemében ehhez hasonló jellegű esetről ír Sárközy Péter az Eszterházy Károly-emlékkönyv ismertetésében a szerzőnek abban a kötetben megjelent tanulmánya kapcsán: „*tévesnek véljük azt a feltételezést is, hogy Eszterházy Károly az elődje által Felsőtárkányban emelt Fuoriccontrasti kastélyt az ott rendezett mulatságok miatti »rossz híre« miatt bontatta volna le (Barkóczy esztergomi érseksége idején...), hiszen a szerző is említi, hogy csak 1766-ban, a püspöki palota építése miatt rendelte el a már dűledzőfélben lévő kastély lebontását és az értékes építőanyagok egri felhasználását*”. Lásd: Sárközy Péter: Eszterházy Károly emlékkönyv. Irodalomtörténeti Közlemények 2004. 1. sz. 124.

13 Löffler Erzsébet: Kutatási eredmények az Egri Főegyházmegye gyűjteményeiben. In: Közgyűjteményi tudományos napok. II–III. Szerk.: *Ekler Péter*. Budapest, 2008. 17.

14 Mindegyiket az Egri Főegyházmegyei Levéltár őrzi.

15 Kiss Péter: A Petőfi-kézirattól az elsodort forgókupoláig. Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár és épülete, a Liceum. Eger, 2013.

16 Verók Attila i. m. 2013. nyár.

17 A tanulmánykötettel foglalkozó írását lásd Verók Attila i. m. *Agria* 2013. ősz.

18 Az említett munkák a következők. *Vahot Imre*: Eger érseki város. In *Vahot Imre*: Magyarország képekben. Pest, 1846. 7. (fejezetenként újra kezdődő oldalszámozással); *Gorové László*: Eger városának története. Eger, 1876. 248. Munkája először a *Tudományos Gyűjteményben* jelent meg 1826-ban, majd változatlan szöveggel látott napvilágot könyv formájában; *Kubinyi Ferenc–Vahot Imre* (szerk.): Magyar- és Erdélyország képekben. IV. k. Pest, 1854. 47.

Károlynak Kossuth Lajos könyvtárával foglalkozó cikke, Gárdonyi Géza nyomtatásban megjelent levélváltása, amelyben véleményt nyilvánít az Egri Főegyházmegyei Könyvtárról, hogy mi olvasható a bibliotékáról az amerikai magyar nyelvű sajtóban¹⁹ stb.

A könyvtár történetéről 2019-ben megjelent munkámhoz²⁰ folytatott kutatások során nemcsak az utóbb már említettek gyarapították a bibliotéka históriájáról eddig megismerteket. A további új adatok közé tartoznak azok is, amelyek Vörösmarty Mihály tintatartójára vonatkoznak. Az eddig is tudott volt, hogy először a bibliotékában, majd az Egri Érseki Líceum Múzeumában volt látható.²¹ Az az adat viszont, amely 1866-ban jelent meg a korabeli helyi sajtóban, csak a 2019-ben kiadott könyvtártörténetben olvasható.²² E szerint „Érdekes lesz tudni, hogy Vörösmartynak azon tintatartóját, melyből a halhatatlan költő »Eger« című hőskölteményét írta, s mely jelenleg az egri lyceumi könyvtárban őriztetik”, Zádor György jogtudós, „a Vörösmarty, Bajza és Toldy által 1830. táján vitt élénk irodalmi mozgalom egykori bajnoka,” ajándékozta a bibliotékának.²³ Szintén csak az újabb kutatások során vált ismertté az is, hogy az ajándékozásra legkésőbb 1860-ban sor került. Kassai Vidor ugyanis azt írja emlékezéseiben, hogy „Gedeon bevitt Egerbe, beajánlott Kovács Ferenc egri festőnek 1860 év április hó 10-én. [...] a líceumban pedig szép freskók Maulpertsch-től stb. Nagy könyvtár, csillagda s egyéb gyűjtemény, ezek között Vörösmarty Mihály tintatartója is.”²⁴ Ezek az adatok szintén hiányoznak a 2012-ben kiadott könyvtártörténetből és a 2013-ban megjelent könyvtártörténeti tanulmányból is, ahogy a 2016-ban megjelentben sincsenek benne.²⁵

A már említett, 2015-ben megjelent cikkemben leírtak mellett ezek a fontosabb észrevételeim a 2012-ben kiadott könyvtártörténetről, és annak többségében szó szerinti rövidített változatáról, amely 2013-ban jelent meg *Az egri Domus Universitatis és Líceum* című tanulmánykötetben. dr. Verók Attilának a tanulmánykötetet ismertető cikkében az olvasható a bibliotékával foglalkozó írásról, hogy „részletesen mutatja be a Főegyházmegyei Könyvtár történetét, állományának alakulását, gyűjteményének összetételét és azt az ikonográfiai programot, amely igazán »eszterházyassá« teszi ezt a barokk gyűjteményt”.²⁶ A tények tükrében érthetetlen, hogy mi(k)nek alapján alakult ki ez a téves adatoktól és az alapvető hiányszófogatoktól egyaránt eltekintő, ezért elfogadhatatlan véleménye. Még elgondolkodtatóbb annak viszonylatában, hogy idézett írása közvetlenül a mindkét munkából hiányzó levéltári források adatait is közreadó könyv²⁷ általa írt ismertetője²⁸ után látott napvilágot. Abban a kötet hibái mellett arról is ír, hogy a könyv „számos új adatot és mindeddig

19 Ezek sorrendben a következők. *Tüskés Gábor*: Hogyan jutott a Törökországi levelek kézírata Toldy Ferencről Bartakovics Bélához Egerbe? *Irodalomtörténeti Közlemények* 2011. 4. sz. 412–428.; *Szecső Károly*: Egri adalék Kossuth Lajos turini könyvtára megvásárlásának történetéhez. *Magyar Könyvszemle* 1998. 2. sz. 157–159.; *Illyés Katalin*: Gárdonyi Géza és a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtára. *Magyar Könyvszemle* 1971. 1. sz. 57–58. Az amerikai magyar nyelvű sajtó az *Amerikai-Kanadai Magyar Élet* valamint a *Californiai Magyarság* című lapokra vonatkozik. A két cikk fotómásolatát lásd *Kiss Péter*: *Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár az ezredfordulói*. Eger, 2019. 158.

20 *Kiss Péter* i. m. 2019.

21 *Borovszky Samu* (szerk.): *Heves vármegye*. Budapest, 1909. 96.

22 *Kiss Péter* i. m. 2019. 153.

23 *Eger (újság)* 1866. augusztus 23. 285.

24 *Kassai Vidor* (Gyála, 1840–Vác, 1928) magyar színész, aki 1869-től két éven át Jászai Mari férje volt. Az idézett részt lásd: *Kassai Vidor emlékezései*. Budapest, 1940. 87–88.

25 *Löffler Erzsébet* i. m. 2012. és *Löffler Erzsébet* i. m. 2013.; valamint *Kiss Péter* i. m. 2016.

26 *Verók Attila* i. m. 2013. 6sz. 269.

27 *Kiss Péter* i. m. 2013.

28 *Verók Attila* i. m. 2013. nyár. 255–260.

nem ismert, illetve nem publikált forrást tartalmaz”.²⁹ Ezek közül azonban egyetlen egynek sem vette észre a hiányát *Az egri Domus Universitatis és Liceum* című kötetben olvasható könyvtártörténetben.³⁰ Ezek az adatok szintén hiányoznak a 2012-ben megjelent bibliotékatörténeti kötetből.³¹

Dr. Verók Attila írja: „a tudomány iránti mély alázat [...] állandóan arra sarkall bennünket, hogy amit csinálunk, azt a legnagyobb körültekintéssel, megbízható és bármikor ellenőrizhető módon végezzük”.³² Ezt *Az egri Domus Universitatis és Liceum* című kötetben megjelent könyvtártörténeti tanulmányról írt véleménye nem támasztja alá. Az Egri Érseki Liceumi Nyomdáról 2017-ben megjelent tanulmányáról. Abban egyebek mellett az olvasható, hogy a „Főegyházmegyei Könyvtár Michalek-hagyatékában bukkantam egy érdekes levél másolatára [...]. Eddig ez az első írásos nyoma annak, hogy a Főegyházmegyei Könyvtár kötelepéldányban részesült a nyomda termékeiből.”³³ A szerző munkájának elkészítéséhez használta a Liceum történetéről 2016-ban kiadott könyvet is,³⁴ amelynek könyvtártörténeti részében már megjelent az adat, de nem a Michalek-hagyatékából, hanem a bibliotékára vonatkozó iratanyagból. E szerint az érsek egyik 1898-ban kelt levelében úgy intézkedett, hogy „az egyházmegyei könyvtár gyarapítása érdekében ezennel elrendelem, hogy a lyceumi nyomdában sajtó alól kikerülő minden lapból, folyóiratból, füzetes vagy könyv kiadványokból egy-egy ingyenes példány a könyvtárnoknak által adassék”.³⁵ Az adatot a 2013-ban önálló kiadványként megjelent főegyházmegyei könyvtártörténet is közli,³⁶ amelyről éppen dr. Verók Attila írt részletes recenziót.³⁷

Kiss Péter

HÍREK

Bányászat, kohászat, erdészet – virtuális könyvtár. Az alábbi webcímen elérhető egy 15 000 könyvet, folyóiratcikket és egyéb kiadványt tartalmazó ingyenes és szabadon használható virtuális könyvtár, amelyben a bányászat, kohászat és erdészet magyarországi történetére vonatkozó dokumentumok találhatóak. Ezek egy katalógusként (is) szolgáló letölthető adatbázis segítségével érhetők el. Bővebb leírás az alábbi honlapon olvasható: <https://www.montanisticus.hu/>

29 Uo. 255.

30 Löffler Erzsébet i. m. 2013.

31 Löffler Erzsébet i. m. 2012.

32 Verók Attila i. m. 2013. nyár. 260.

33 Verók Attila: A Typographia Lycei Episcopalistól az Érseki Liceumi Nyomdáig. Az egri egyházi nyomdászat kétszáz éve (1755–1949). In Mízer Tamás–Nagy Andor–Verók Attila: A könyvkiadó egri Liceum. Történet és kiadványjegyzék I. Budapest–Eger, 2017. 21.

34 Mízer Tamás–Nagy Andor–Verók Attila i. m. 2017. 34. Az 53-as és 55-ös számú jegyzetben. A szóban forgó kötet Kiss Péter: Az egri érseki Liceum történetéből. Eger, 2016.

35 Kiss Péter i. m. 2016. 125. Az adatot tartalmazó iratot lásd: Egri Főegyházmegyei Levéltár. AN. Bibliotheca parochialis et dioecisana 1885–1919. rsz. 1835. irsz. 2836/1898.

36 Kiss Péter i. m. 2013. 82.

37 Verók Attila i. m. 2013. nyár. 255–260.